

SYLABUS

DOTYCZY CYKLU KSZTAŁCENIA 2021/22-2023/24

(skrajne daty)

Rok akademicki 2022/2023

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE

Nazwa przedmiotu	Archeologia epoki brązu i wczesnej epoki żelaza
Kod przedmiotu*	
Nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Kolegium Nauk Humanistycznych
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Instytut Archeologii
Kierunek studiów	Archeologia
Poziom studiów	studia I stopnia
Profil	ogólnoakademicki
Forma studiów	studia stacjonarne
Rok i semestr/y studiów	II rok, 3 semestr
Rodzaj przedmiotu	kierunkowy
Język wykładowy	polski
Koordinator	Prof. dr hab. Sławomir Kadrow
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	Prof. dr hab. Sławomir Kadrow (wykłady 10 godz.) Prof. dr hab. Sylwester Czopek (wykłady 35 godz.) Dr hab. Katarzyna Trybała-Zawiślak (ćwiczenia)

* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS

Semestr (nr)	Wykł.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
3	45	45							8

1.2. Sposób realizacji zajęć

Zajęcia w formie tradycyjnej (kontaktowej).

1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)

WYKŁAD – EGZAMIN USTNY

ĆWICZENIA – ZALICZENIE Z OCENĄ

2. WYMAGANIA WSTĘPNE

Ogólna wiedza na temat sytuacji kulturowej na ziemiach polskich w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza nabyta podczas zajęć z Archeologii Polski. Ogólna procesów kulturowych oraz
--

sekwencji kultur archeologicznych w aspekcie chronologicznym.

3. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

3.1 Cele przedmiotu

	Celem wykładów jest:
C1	Omówienie zróżnicowania kulturowego w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza na terenie Europy.
C2	Omówienie chronologii i periodyzacji zjawisk kulturowych w różnych częściach Europy.
C3	Omówienie procesów kulturowych i dynamiki zmian kulturowych w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.
	Celem ćwiczeń jest:
C4	Omówienie zróżnicowania kulturowego ziem polskich w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.
C5	Omówienie źródeł archeologicznych typowych dla jednostek kulturowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.
C6	Omówienie obrządku pogrzebowego i charakterystyka wzorców osadnictwa poszczególnych jednostek kulturowych.

3.2 Efekty uczenia się dla przedmiotu

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu STUDENT:	Odniesienie do efektów kierunkowych ¹
EK_01	Zna i rozumie literaturę specjalistyczną z zakresu problematyki epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.	K_Wo1, K_Wo2, K_Wo5, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo2, K_Uo3, K_Uo4, K_Uo6, K_Uo9, K_Ko1
EK_02	Zna systemy chronologii i periodyzacji zjawisk kulturowych, jednostek kulturowych i źródeł archeologicznych.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo7, K_Uo2
EK_03	Opisuje zróżnicowanie kulturowe Europy w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Uo2, K_Uo7,
EK_04	Charakteryzuje poszczególne kultury archeologiczne wraz z typowymi dla nich zestawami źródeł.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo6, K_Uo1,
EK_05	Zna pojęcie skarbów/depozytów oraz sposoby ich interpretacji.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo1,
EK_06	Charakteryzuje procesy kulturowe typowe dla epoki brązu i	K_Wo2, K_Wo3,

¹ W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

	wczesnej epoki żelaza.	K_Wo5, K_Wo7, K_Uo2, K_Uo7,
EK_07	Charakteryzuje kulturę materialną i kulturę duchową/symboliczną jednostek kulturowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo6, K_Uo1
EK_08	Potrafi wskazać związki przyczynowo-skutkowe w dynamice zmian kulturowych oraz w zmienności źródeł archeologicznych w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Uo1, K_Uo2, K_Uo7,
EK_09	Dyskutuje.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo3, K_Uo5, K_Uo6, K_Uo7, K_U10, K_Ko1, K_Ko2, K_Ko3, K_Ko4
EK_10	Akceptuje różne poglądy.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo3, K_Uo4, K_Uo5, K_Uo6, K_U10, K_Ko1, K_Ko2, K_Ko3, K_Ko4
EK_11	Przedstawia własne poglądy.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo3, K_Uo4, K_Uo5, K_Uo6, K_Uo7, K_U10, K_Ko1, K_Ko2, K_Ko3, K_Ko4
EK_12	Analizuje nowo zdobytą wiedzę i krytycznie przyjmuje różne poglądy.	K_Wo2, K_Wo3, K_Wo5, K_Wo6, K_Wo7, K_Wo8, K_Wo9, K_Uo3, K_Uo4, K_Uo5, K_Uo6, K_Uo7, K_Uo9, K_U10, K_Ko1, K_Ko2, K_Ko3, K_Ko4

3.3 Treści programowe

A. Problematyka wykładu

Treści merytoryczne
1. Początki metalurgii brązu w świecie w kontekście zurbanizowanych jednostek państwowych na Bliskim Wschodzie.
2. Rozprzestrzenienie się znajomości brązu w Europie.
3. Początki epoki brązu w Polsce – kultura mierzanowicka.
4. Początki epoki brązu w Polsce – kultura unietycka.
5. Początki epoki brązu w Kotlinie Karpackiej.
6. Początki epoki brązu w południowej Skandynawii.
7. Starszy okres epoki brązu w Polsce – kultura trzciniecka.
8. Starszy okres epoki brązu w Polsce – kultura przedłużycka.
9. Środkowy i młodszy okres epoki brązu w Polsce – początki kultury pól popielnicowych na tle środkowoeuropejskim.
10. Pochodzenie ciałopalenia.
11. Krąg kultur pól popielnicowych w Europie.
12. Młodsza i późna epoka brązu w Europie Wschodniej.
13. Horyzont kimmeryjski.
14. Halsztacki krąg kulturowy.
15. Scytyjski krąg kulturowy i kultury strefy leśno-stepowej.
16. Półwysep Bałkański w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.
17. Kultury peryferyjne w strefie kręgu pól popielnicowych.
18. Kultura wysocka.
19. Kultura jastorfska.
20. Podsumowanie wiadomości – charakterystyka dynamiki zmian kulturowych w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.

B. Problematyka ćwiczeń audytoryjnych, konwersatoryjnych, laboratoryjnych, zajęć praktycznych

Treści merytoryczne
1. Omówienie treści programowych i zasad zaliczenia przedmiotu. Systemy chronologiczne epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, specyfika źródłowa, sekwencja zmian kulturowych na ziemiach polskich w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.
2. Zróżnicowanie kulturowe we wczesnej epoce brązu na ziemiach polskich – kultura unietycka i kultura mierzanowicka (charakterystyka źródeł archeologicznych).
3. Zróżnicowanie kulturowe w starszej epoce brązu – kultura przedłużycka i kultura trzciniecka (charakterystyka źródeł archeologicznych).
4. Kultury kręgu pól popielnicowych – ogólna charakterystyka, podstawowe problemy. Charakterystyka kultury łużyckiej.
5. Szczegółowa charakterystyka kręgu łużyckiego – grupy kulturowe, źródła, obrządek pogrzebowy, osadnictwo, procesy zmian kulturowych.
6. Charakterystyka tarnobrzeskiej kultury łużyckiej ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki zmian kulturowych we wczesnej epoce żelaza na terenie Polski południowo-wschodniej.

7. „Obce” oddziaływania na ternie ziem polskich w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza. Problem nowych źródeł i zjawisk kulturowych związanych ze scytyjskim kręgiem kulturowym (na przykładzie badań grodziska w Chotyńcu) oraz z halsztackim kręgiem kulturowym (na przykładzie badań szerokopłaszczyznowych prowadzonych w ostatnich latach w zachodniej Polsce, w oparciu o badania wybranych stanowisk, jak np. Domasław, Milejowice).
8. Charakterystyka kultury pomorskiej i kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.
9. Problematyka skarbów/depozytów brązowych.
10. Podsumowanie wiadomości, powtórzenie najważniejszych zagadnień z zakresu charakterystyki epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich.

3.4 Metody dydaktyczne

Wykład: wykład z prezentacją multimedialną, wykład problemowy.

Ćwiczenia: ćwiczenia z prezentacją multimedialną, dyskusje i rozmowy, indywidualne wypowiedzi studentów na określony temat (np. na podstawie przeczytanego wcześniej/zadanego tekstu naukowego związanego z problematyką omawianą na ćwiczeniach).

4. METODY I KRYTERIA OCENY

4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw, ...)
EK_01	kolokwium, egzamin ustny,	W, ĆW
EK_02	kolokwium, egzamin ustny,	W, ĆW
EK_03	egzamin ustny	W,
EK_04	kolokwium, egzamin ustny,	W, ĆW
EK_05	kolokwium, egzamin ustny,	W, ĆW
EK_06	kolokwium, egzamin ustny,	W, ĆW
EK_07	kolokwium	ĆW
EK_08	egzamin ustny	W
EK_09	egzamin ustny, obserwacja w trakcie zajęć	W, ĆW
EK_10	kolokwium, egzamin ustny, obserwacja w trakcie zajęć	W, ĆW
EK_11	kolokwium, egzamin ustny, obserwacja w trakcie zajęć	W, ĆW
EK_12	kolokwium, egzamin ustny, obserwacja w trakcie zajęć	W, ĆW

4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

Wykład: 100% egzamin ustny

Ćwiczenia: 80% ocena z kolokwium , 20% ocena z aktywności studenta podczas zajęć.

5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzin na zrealizowanie aktywności
Godziny kontaktowe wynikające z harmonogramu studiów	90
Inne z udziałem nauczyciela akademickiego (udział w konsultacjach, egzaminie)	30
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, egzaminu, napisanie referatu itp.)	120
SUMA GODZIN	240
SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS	8

* Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	Nie dotyczy
zasady i formy odbywania praktyk	Nie dotyczy

7. LITERATURA

Literatura podstawowa:

Czopek S., Grupa tarnobrzeska nad środkowym Sanem i dolnym Wisłokiem. Studium osadniczo kulturowe, Rzeszów 1996.

Czopek S., Pradzieje Polski południowo-wschodniej, Rzeszów 1999.

Dąbrowski J., Polska przed trzema tysiącami lat. Czasy kultury łużyckiej, Warszawa 2009.

Dąbrowski J., Rajewski Z. (red.), Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego, Prahistoria ziem polskich, t. IV, Wrocław 1979.

Gardawski A., Kowalczyk J. (red.), Wczesna epoka brązu, Prahistoria ziem polskich, t. III, Wrocław 1978.

Gedl M., Kultura przedłużycka, Wrocław 1975.

Gedl M., Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie, Kraków 1985.

Górski J., Chronologia kultury trzcinieckiej na lessach Niecki Nidziańskiej, Kraków 2007.

Jażdżewski K., Pradzieje Europy środkowej, Wrocław 1981.

Kaczanowski P., Kozłowski J.K., Najdawniejsze dzieje ziem polskich (do VII w.), Kraków 1998.

Kmieciński J. (red.) Pradzieje ziem polskich, t. I, cz. 2 – Epoka brązu i początki epoki żelaza, Warszawa 1989.

Kozłowski J.K. (red.), Encyklopedia historyczna świata, t. I, Prehistoria, Kraków 1999.

Kozłowski S.K. (red.), Kultury i ludy dawnej Europy, Warszawa 1981.

Kadrow S., U progu nowej epoki. Gospodarka i społeczeństwo wczesnego okresu epoki brązu w Europie Środkowej, Kraków 2001.

Kadrow S., The Bronze Age. Introduction. [w:] P. Urbańczyk (red.), The Past Societies. Polish Lands from the First Evidence of Human Presence to the Early Middle Ages 3 (U. Bugaj (red.), 2000 - 500 BC). Warszawa 2017, 10-25.

P. Urbańczyk (red.), The Past Societies. Polish Lands from the First Evidence of Human Presence to the Early Middle Ages 3 (U. Bugaj (red.), 2000 - 500 BC). Warszawa 2017 (s. 27-387).

Kadrow S., Machnik J., Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny, Kraków 1997.

Machnik J., Wczesny okres epoki brązu, [w:] red. A. Gardawski i J. Kowalczyk, Prahistoria ziem polskich. Tom 3. Wczesna epoka brązu, Wrocław 1978, 9-136.

Makarowicz P., Trzciniecki krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy, Poznań 2010.

Müller-Karpe H., Handbuch der Vorgeschichte, nt. 4, Bronzezeit, München 1980.

Trybała-Zawiślak K., Wczesna epoka żelaza na terenie Polski południowo-wschodniej – dynamika zmian i relacje kulturowe, Rzeszów, 2019.

Literatura uzupełniająca:

Bajer W., Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich, Kraków 2001.

Bukowski Z., Pomorze w epoce brązu w świetle dalekosiężnych kontaktów wymiennych, Gdańsk 1998.

Chochorowski J., Ekspansja kimeryjska na tereny Europy Środkowej, Kraków 1993.

Chochorowski J. (red.) Koczownicy Ukrainy, Katowice 1996.

Czopek S., Południowo-wschodnia strefa kultury pomorskiej, Rzeszów 1992.

Czopek S., Grupa tarnobrzeska nad środkowym Sanem i dolnym Wisłokiem, Rzeszów 1996.

Dąbrowski J., Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce, Białystok 1997.

Gediga B. et al. (red.), Europa w okresie od VIII wieku przed narodzeniem Chrystusa do I wieku naszej ery, Biskupin-Wrocław 2016.

Gediga B., Piotrowska D. (red.), Kultura symboliczna kręgu pól popielnicowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej, Warszawa-Wrocław-Biskupin 2000.

Gediga B., Piotrowski W. (red.), Architektura i budownictwo epoki brązu i wczesnych okresów epoki żelaza. Problemy rekonstrukcji, Biskupin-Wrocław 2006.

Gedl M., Młodsza epoka brązu we wschodniej części polskich Karpat, Kraków 1998.

Kristiansen K., Europe before history, Cambridge, 2000.

Malinowski T., Obrządek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej, Wrocław 1969.

Źródła:

Herodot, Dzieje, Warszawa 1957 (księga IV)

Akceptacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej